

Vai solidaritātes nodoklis patiesībā ir iedzīvotāju ienākuma nodoklis? 3/16/24

Konsultants nodokļu konsultāciju nodaļā,
PwC Latvija
Aleksandrs Afanasjevs

Vecākā konsultante nodokļu konsultāciju
nodaļā, PwC Latvija
Madara Hmeļevska

Solidaritātes nodokļa (SN) aprēķināšanas un nomaksas specifiskā kārtība bieži vien nodokļa maksātājiem rada jautājumus par tās sasaisti ar citiem Latvijā piemērojamiem nodokļiem - iedzīvotāju ienākuma nodokli (IIN) un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām (VSAOI). Neizpratne par SN būtību un piemērošanas mehānismu var novest arī pie strīda ar nodokļu administrāciju un pat tiesvedības. Šajā rakstā iepazīstināsim ar vienu no pēdējām Senāta izskatītajām lietām par SN maksātāja prasību atmaksāt IIN, kas bija it kā nepamatoti samaksāts, veicot SN maksājumus Latvijā.

Lietas būtība

Šā gada 28. februārī Latvijas Republikas Senāts pieņēma spriedumu lietā Nr. A420280519, noraidot Latvijas fiziskās personas prasību izdot labvēlīgu administratīvo aktu, kas uzliktu Valsts ieņēmumu dienestam (VID) pienākumu atmaksāt IIN par 2018. gadu 22 155,41 eiro apmērā.

Prasība bija saistīta ar personas darba veikšanu ārpus Latvijas un SN maksājumu veikšanu Latvijā. 2018. gadā persona bija nosūtījumā Horvātijā un Šveicē, kur gūtie darba ienākumi tika aplikti ar šo valstu ienākuma nodokli. Pirms nosūtījuma persona bija saņēmusi Latvijas A1 sertifikātu, tāpēc VSAOI tika maksātas Latvijā. Tā kā personas gada kopējie darba ienākumi pārsniedza 55 000 eiro (VSAOI objekta maksimālo apmēru 2018. gadā), persona faktiski maksāja ne tikai VSAOI, bet arī SN saskaņā ar tobrīd spēkā esošo regulējumu.

Personas prasījuma argumentācija bija saistīta ar SN likuma 8.¹ panta 3. punktu, proti, SN daļu 10,5% apmērā ieskaita IIN sadales kontā Valsts kasē, bet IIN likuma 1. panta trešā daļa nosaka šīs SN daļas iekļaušanu samaksātajā IIN. No šīm tiesību normām izriet prasītāja secinājums, ka tas, maksājot SN Latvijā, veica arī IIN samaksu.

Personas ieskatā IIN samaksa (IIN kontā ieskaitītā SN daļa) bija nepamatota, jo persona jau bija samaksājusi ienākuma nodokli Horvātijā un Šveicē. Turklat ar abām valstīm noslēgtās nodokļu konvencijas paredz IIN vai tam pielīdzināma nodokļa nomaksu tikai vienā valstī. Līdz ar to persona pieprasīja VID atgriezt samaksāto IIN, bet VID prasību noraidīja, uzskatot, ka IIN nebija samaksāts.

Strīds nonāca līdz izskatīšanai Senātā, kurš izteica savu viedokli par lietas būtību.

Tiesas viedoklis

Izvērtējot personas argumentāciju, Senāts piekrita, ka SN daļa 10,5% apmērā tiek pārskaitīta uz Valsts kases IIN sadales kontu, lai, iesniedzot gada ienākumu deklarāciju (GID), rezumējošā kārtībā tiktu samaksāta IIN daļa, kas aprēķināta pēc augstākās IIN likmes (31,4%) piemērošanas. Tomēr IIN samaksai izmantojamā SN daļa neklūst par IIN, jo tas pēc būtības ir cits nodoklis, kas tiek aprēķināts un iemaksāts valsts budžetā, izmantojot IIN un VSAOI mehānismu. Tiesa uzsvēra, ka SN izmantošana IIN samaksas

mērķiem ir likumdevēja izšķiršanās, kā panākt IIN augstākās likmes nomaksu, neradot papildu nodokļu sekas personai, iesniedzot GID. Citiem vārdiem, SN sadale nemaina to, ka IIN un SN ir divi atšķirīgi nodokļi.

Senāts arī norādīja, ka par minēto SN daļu tiks samazināti maksātāja attaisnotie izdevumi, jo pirms IIN aprēķināšanas VSAOI un SN tiek atskaitīts no apliekamās bāzes kā attaisnotie izdevumi, bet nav pamatoti samazināt apliekamo ienākumu par samaksāto SN, tā kā daļa SN ieņēmumu tiek novirzīti IIN samaksai.

Tāpat tika atspēkots arguments, ka starp Latviju, Horvātiju un Šveici noslēgtās nodokļu konvencijas varētu atbrīvot personu no SN nomaksas. Tiesa norādīja, ka SN ieviests pēc šo konvenciju parakstīšanas un tas, ka Latvija nav paziņojusi par konvencijas noteikumu paplašināšanu, papildinot 2. pantu, kas identificē nodokļus, uz kuriem tā attiecināma, nozīmē, ka konvenciju noteiktie atvieglojumi nav piemērojami SN kontekstā.

Secinājumi

Izvērtējot Senāta pausto viedokli, jāpiekrīt nostājai par SN un IIN nošķiršanu pēc būtības. Tie ir divi atsevišķi nodokļi ar dažādu likumos noteiktu maksāšanas kārtību un administrēšanas mērķi. Līdzīgi kā IIN un VSAOI, arī SN ir noteikta sevišķa ieņēmumu sadales kārtība atbilstoši SN likumā noteiktajiem mērķiem.

Augstākā IIN likme tika ieviesta līdz ar SN sadales kārtības izmaiņām, lai līdzsvarotu nodokļu slogu starp SN maksātājiem un tiem, kas nemaksā VSAOI Latvijā. SN mērķi ir:

- mazināt nodokļu regresivitāti personām ar augstāku ienākuma līmeni;
- nodrošināt valsts pamatbudžeta un pašvaldību budžetu ieņēmumus iedzīvotāju pieaugošo sociālās aizsardzības un nevienlīdzības mazināšanas vajadzību finansēšanai, tostarp veselības aprūpes pakalpojumu finansēšanai.

Attiecīgi tas, ka 10% no samaksātās SN summas ieskaita IIN ieņēmumos valsts budžetā, neparedz šīs SN procentuālās daļas pārvēršanu par IIN, taču mehānisms nodrošina veidu, kā tiek segtas personai radušās IIN saistības, piemērojot augstāko likmi.

Līdztekus, katram nodoklim ir noteikta pārmaksas atgūšanas kārtība, tāpēc tā jāvērtē atsevišķi attiecīgā nodokļa regulējuma ietvaros. Saskaņā ar SN likumu atmaksājamo SN summu nosaka kā starpību starp taksācijas periodā samaksāto SN, piemērojot VSAOI likmi, un GID iesniegšanas brīdī aprēķināto SN, piemērojot 25% likmi. Ja VSAOI tiek dalītas starp darba ķēdēju un darba devēju, tad pārmaksātais SN tiek atmaksāts tikai darba devējam līdz pēctaksācijas perioda 1. septembrim. Turpretī, ja persona pati veica iemaksas pilnā apmērā, tad Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra līdz pēctaksācijas gada 31. jūlijam informē personu par pārmaksāto SN summu ar lūgumu norādīt informāciju par pārmaksas ieskaitīšanu kredītiestādes kontā vai pasta norēķinu sistēmas kontā.